

Ks. dr hab. Zbigniew Zarembki, prof. UMK

Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu

Wydział Teologiczny – Katedra Teologii Praktycznej

Recenzja rozprawy doktorskiej

pani mgr lic. Anny Rzędkowskiej pt. „Naprotechnologia w ujęciu teologicznomoralnym”, napisanej pod kierunkiem ks. dra hab. Bogdana Bieli, Katowice 2026, ss. 252.

Współczesny świat charakteryzuje się licznymi przemianami społeczno-kulturowymi a także ogromnym tempem rozwoju technologicznego. Dokonujące się przemiany oraz ów rozwój technologiczny w znaczący sposób modyfikują warunki funkcjonowania jednostek i różnych środowisk. Przede wszystkim dotyczą one podstawowego środowiska ludzkiego życia. Intensywny rozwój nowych technologii przyczynia się niewątpliwie do podniesienia poziomu materialnego codziennej egzystencji i w sposób znaczący przyczynia się również do polepszenia kondycji fizycznej społeczeństwa i przedłużenia trwania ludzkiego życia. Jednak nie zawsze owe przemiany i postęp nowoczesności służą dobru człowieka i społeczeństwa. Przejawem tego jest chociażby nieustanne dążenie człowieka do bezgranicznej wolności przeżywanej jako uleganie instynktom i hołdowanie hedonistycznym zasadom, które sprawiają, że w sferze etycznej naruszone zostają powszechnie uznawane prawa a w sferze religijnej szerzy się subiektywizm wiary i wybiórczość w przyjmowaniu dogmatów i zasad moralnych. Rezultatem owych przemian jest to, że współczesny człowiek w centrum wszelkiego zainteresowania stawia swoje *ego*, twierdząc, że stanowi on zasadę i rację całej otaczającej go rzeczywistości a ponadto z uporem twierdzi on o swojej samowystarczalności. Nieustanne dążenie do podwyższenia standardu życia sprawia, że często ideałem życiowym dla współczesnych pokoleń staje się dobrobyt materialny, który coraz bardziej pochłania ich dążenia i podporządkowuje życiowe cele. Negatywne skutki współczesnych przeobrażeń widać wyraźnie w spadku urodzeń dzieci, podejściu do prokreacji i starzeniu się społeczeństw. Niepokój budzi brak szacunku dla życia i oddzielenie płciowości od prokreacji, co powoduje, że płciowość zostaje

pozbawiona godności, którą nadaje jej służba na rzecz wspólnoty i wzajemne oddanie się osób.

Niewątpliwie skutkiem współczesnych uwarunkowań jest również to, że coraz więcej ludzi ma obecnie trudności w przekazywaniu życia i doświadcza niepłodności. Dlatego w tym kontekście niezwykle ważna jest pomoc medyczna i wsparcie psychoduchowe osób doświadczających niepłodności. Stąd dobrze się stało, że pani mgr lic. Anna Rzędkowska podjęła się opracowania tematu badawczego prezentującego metodę leczenia niepłodności zgodną z prawem naturalnym i zasadami etyki katolickiej w ujęciu teologicznomoralnym. Podjęte zagadnienie badawcze wpisuje się niezwykle trafnie w odczytywanie aktualnych znaków czasu, promowanie zasad etyki katolickiej i godziwych moralnie metod leczenia. Przedłożoną do recenzji dysertację Doktorantka przygotowała pod kierunkiem ks. dra hab. Bogdana Bieli, prof. UŚ.

Niniejsza recenzja składa się z następujących części: 1. Ocena tematu i problemu badawczego, metody i źródeł rozprawy; 2. Ocena struktury i strony merytorycznej pracy; 3. Ocena strony formalnej pracy; 4. Postawienie problemu do dyskusji na obronie publicznej; 5. Wniosek końcowy.

Ocena tematu pracy, problemu badawczego rozprawy, metody i źródeł

Temat recenzowanej rozprawy jest tematem ciekawym a zarazem interesującym. Został on przez Doktorantkę poprawnie sformułowany, charakteryzuje go zwięzłość i przejrzystość, precyzyjnie bowiem zapowiada i wprowadza w konkretną problematykę badawczą, ważną zwłaszcza dla osób mierzących się z trudnościami w zakresie poczęcia dziecka a także dla pracowników służby zdrowia i osób zaangażowanych w naprotechnologię a przede wszystkim badaczy, prowadzących badania w zakresie naprotechnologii i teologii moralnej oraz osób zaangażowanych w pracę z ludźmi młodymi i małżonkami.

Z tematu dysertacji jasno wynika, jakiej problematyki dotyczyć będą prowadzone badania i w jakim obszarze będą się one sytuować. Doktorantka zgodnie z założeniami metodologicznymi we wstępie rozprawy w sposób poprawny ukazała cel podjętych badań oraz kierunek ich prowadzenia. Jasno wyjaśniła, że „celem oraz zadaniem niniejszej rozprawy jest ukazanie szeroko rozumianej problematyki naprotechnologii w ujęciu teologicznomoralnym” (s. 8). Ponadto stwierdziła, że promowane aktualnie przez medycynę reprodukcyjną innowacje i ingerencje w obszarze ludzkiej prokreacji

prowadzą często do destrukcji rodziny m.in. poprzez niszczenie fundamentalnych jej wartości i pomijają moralno-etyczny aspekt stosowanych technik. Uzasadniając zatem zasadności podjętych badań pani Anna Rzędkowska podkreśliła wartość osiągnięć współczesnej medycyny, których głównym celem jest niesie pomocy osobom chorym i cierpiącym poprzez ulgę w ich cierpieniu i poprawa zdrowia a jednocześnie wskazała, że zauważalny postęp w naukach medycznych nierzadko niesie ze sobą wiele niebezpieczeństw i zagrożeń, m.in. w obszarze ludzkiej płodności poprzez promowanie antykoncepcji, metody *in vitro* czy aborcji. Stąd w tym kontekście istnieje pilna potrzeba rozwoju praktyk medycznych, które dają rzeczywistą szansę na wyleczenie niepłodności i uwzględniają zarówno prawo naturalne, jak i zasady etyki religijnej. Praktyką taką jest niewątpliwie naprotechnologia, której moralną wartość w kontekście interdyscyplinarnym postanowiła w swojej dysertacji ukazać Doktorantka (s. 8).

Stawiając jasno problem badawczy pani Anna Rzędkowska doprecyzowała go za pomocą dwóch zasadniczych pytań: Co teologia moralna mówi o naprotechnologii? oraz co ważnego może dać naprotechnologii teologia moralna w kontekście współczesnych wyzwań? Dodatkowo sformułowała pięć pytań szczegółowych: Jaki jest kontekst historyczno-społeczny naprotechnologii? Jaki jest aspekt historyczno-medyczny tej metody? Jaka była inspiracja filozoficzno-teologiczna do powstania naprotechnologii? Co możemy powiedzieć o perspektywie moralnej naprotechnologii? Jak jest odniesienie się naprotechnologii do aktualnych wyzwań? Rozwiązanie postawionego problemu badawczego i udzielenie odpowiedzi na wyżej przywołane pytania stało się więc głównym celem podjętych w rozprawie badań. Tak więc w tym miejscu stwierdzam, że zarówno temat, jak i przedstawiona we *Wstępie* problematyka rozprawy zostały poprawnie określone i trafnie zapowiadają kierunek prowadzonych badań.

W recenzowanej pracy na podkreślenie zasługuje odniesienie się Autorki do *statusu questionis* w obszarze podjętych badań. Doktorantka jasno stwierdziła, że niniejsza praca nie jest pierwszym polskim opracowaniem dotyczącym naprotechnologii, gdyż dotychczas ukazało się wiele publikacji podejmujący tę tematykę. Szczególnie na uwagę zdaniem Autorki zasługuje monografia Pawła Marca, przedstawiająca naprotechnologię „od strony teologicznomoralnej w kontekście refleksji nad człowiekiem, miłością małżeńską i płodnością”, dysertacja Leony Szturomskiej-Józwik, której celem była „pogłębiona analiza zagadnienia płodnej miłości realizowanej w relacji małżeńskiej pomiędzy kobietą i mężczyzną, widziana w perspektywie charakterystycznej dla NaProTechnologii” czy publikacja Szczepana Szpotona, przedstawiająca

naprotechnologię w kontekście bioetyki personalistycznej (s. 9). Jednak dla pełnego ukazania naprotechnologii w ujęciu teologicznomoralnym stało się konieczne odniesienie do różnych dziedzin nauki zwłaszcza medycyny, filozofii, psychologii socjologii czy prawa. Stąd też deklarowaną nowością na tle dotychczasowych prac w niniejszej dysertacji stało się interdyscyplinarne ukazanie naprotechnologii z uwzględnieniem najnowszej literatury (s. 9).

Aby rozwiązać każdy podejmowany przez naukowca problem badawczy niezbędne jest zastosowanie w pracy odpowiednich metod naukowych. Doktorantka przy realizacji swojej dysertacji wykorzystwała metody stosowane w naukach teologicznych. Zastosowana więc została metoda analityczno-syntetyczna i egzegezy biblijnej. Autorka wskazała również na zastosowanie metody historyczno-opisowej, historyczno-prawnej, czy porównawczej. W prowadzonych badaniach skorzystano również z metody analizy wtórnej przy prezentacji, analizie i interpretacji danych zebranych podczas przywoływanych badań empirycznych przeprowadzonych przez inne podmioty (s. 11).

Zauważyć należy, że zawsze kluczową sprawą w przygotowaniu pracy naukowej na konkretny temat są źródła badań. Podstawowym źródłem recenzowanej rozprawy stały się publikacje prof. Thomasa Hilgersa a także publikacje krajowych autorów, którzy w swoich badaniach zajmowali się problematyką leczenia niepłodności i naprotechnologii. Wśród źródeł znalazło się także Pismo Święte oraz dokumenty Magisterium Kościoła. A do tzw. „istotnych” publikacji zostały zaliczone artykuły i książki z zakresu medycyny, psychologii, filozofii, teologii, socjologii oraz prawa.

Lektura rozprawy pani Rzędkowskiej pozwala stwierdzić, że dysertacja powstała zdecydowanie w oparciu o bogaty materiał badawczy. Zgromadzona baza źródłowa wraz z opracowaniami jest imponująca. Zamieszczona na końcu dysertacji bibliografia liczy 29 stron. Obok źródeł teologicznych, zawierających 64 pozycje, „inne źródła oraz opracowania” obejmują aż 198 pozycji. Ponadto w bibliografii zamieszczone zostały źródła internetowe (115 pozycje). Jednak dostrzec należy, że w zaprezentowanym podziale *Bibliografii* zabrakło literatury przedmiotu i pomocniczej a można było ją przy dokładnym przeglądzie wszystkich publikacji – z łatwością wyszczególnić. Pewnym przeoczeniem ze strony Doktorantki jest także zamieszczenie czterech pozycji Jana Pawła II w tzw. „innych źródłach i opracowaniach” a nie w źródłach teologicznych (np. Katechezy Ojca Świętego Jana Pawła II, Kraków 1999 czy Mężczyznę i niewiastą stworzył ich. Odkupienie ciała a sakramentalność małżeństwa, Kraków 2020).

Warto również wskazać, że Autorka w trakcie realizacji rozprawy odbyła liczne konsultacje m.in. z założycielem pierwszej w Polsce kliniki leczenia niepłodności metodą naprotechnologii w Białymstoku oraz konsultantem medycznym Natural Family Planning przy FertilityCare Centers of Poland (s. 11), szkoda jednak, że materiał z tych konsultacji nie został wykorzystany w tekście pracy.

Reasumując stwierdzam, że zamieszczona w części końcowej rozprawy bibliografia świadczy o bogactwie zgromadzonego materiału badawczego, jak również o wnikliwości i pracowitości Doktorantki.

Struktura i ocena merytoryczna rozprawy

Dysertacja doktorska pani Anny Rzędkowskiej obejmuje 252 stron wydruku komputerowego na który składają się: strona tytułowa (s. 1); oświadczenie autora pracy (s. 2); spis treści (s. 3); wykaz skrótów (s. 4-5); wstęp (s. 6-13); główny korpus rozprawy ujęty w pięciu rozdziałach (s. 14-210); zakończenie (s. 211-219); bibliografia (s. 220-250); aneks (s. 251-252).

Przyjęta konstrukcja pracy została podporządkowana głównemu założeniu badawczemu, jakim stało się ukazanie naprotechnologii w ujęciu teologicznomoralnym. Zaproponowany układ jest przemyślany i dlatego pozwolił on w sposób uporządkowany ukazać bogactwo podjętego problemu badawczego. Dzięki takiej kompozycji cała rozprawa jest przejrzysta i komplementarna. Zasadniczo zarówno poszczególne rozdziały, jak i znajdujące się w nich paragrafy tworzą zwartą całość i sytuują się w sformułowanym tytule pracy. Układ pracy, moim zdaniem jako teologa pastoralisty, nawiązuje również do paradygmatu teologii pastoralnej, zawierającego trzy istotne elementy, odnoszące się do triady: widzieć, oceniać, działać.

Analizując strukturę rozprawy wskazać należy na poprawność umieszczonego na samym początku wstępu, w którym zawarte zostały w sposób zwięzły niezbędne elementy, wprowadzające w podejmowaną problematykę badawczą. Poprawnością metodologiczną charakteryzuje się również zakończenie pracy, zawierające cenne i ciekawe wnioski, wynikające z przeprowadzonych analiz oraz ukazujące kierunki dalszych działań i badań naukowych.

W ocenie merytorycznej rozprawy doktorskiej zasadniczym zawsze pytaniem jest pytanie o *novum* i o to, czy wnosi ona wkład w rozwój nauki. Lektura rozprawy pozwala zdecydowanie na pozytywną odpowiedź. Zaznaczyć przy tym trzeba, że praca ze względu na podjęty problem badawczy ma charakter interdyscyplinarny, co widoczne jest wyraźnie już w jej konstrukcji i zaprezentowanych badaniach.

Merytorycznym osiągnięciem, będącym jednocześnie nowością rozprawy jest ukazanie naprotechnologii w ujęciu teologicznomoralnym i próba udzielenia odpowiedzi na postawione we wstępie dysertacji pytania. Dysertacja wpisuje się niezwykle trafnie w badania prowadzone przez teologów moralistów i specjalistów w zakresie naprotechnologii, stanowiąc syntetyczne źródło interdyscyplinarnych informacji i wniosków na temat naprotechnologii w ujęciu teologicznomoralnym.

Wczytując się w prowadzone przez Doktorantkę analizy stwierdzam, że zawierają one wiele szczegółowych informacji. Jednak w niektórych partiach pracy owych szczegółów jest zbyt dużo i nie koniecznie łączą się one ściśle z omawianym w danym paragrafie zagadnieniem. Na podkreślenie zasługują zwięzłe wstępy do poszczególnych rozdziałów, wprowadzające dobrze w tematykę poszczególnych rozdziałów. Zauważalnym zaś niedociągnięciem jest brak syntetycznych podsumowań rozdziałów, które prezentowałyby wnioski z przeprowadzonych analiz.

Co konkretnie zawiera rozprawa doktorska pani Anny Rzędkowskiej w warstwie merytorycznej? Otóż w rozdziale pierwszym pt. „Kontekst historyczno-społeczny naprotechnologii” (s. 14-63) opisana została „kultura śmierci”, następnie omówione zostało zagadnienie, dotyczące zjawiska relatywizmu a w dalszej części przedstawiony został wpływ mediów i polityki na kształtowanie świadomości ludzi. W ostatniej części tegoż rozdziału znajdujemy prezentację opinii społecznej na temat metod sztucznego zapłodnienia.

W rozdziale drugim zatytułowanym „Aspekt historyczno-medyczny naprotechnologii” pani Anna Rzędkowska w swoich badaniach wyszła od przedstawienia powstania i rozwoju naprotechnologii, aby następnie omówić z medycznego punktu widzenia proces poczęcia człowieka. Kolejnym aspektem omówionym w tym rozdziale stało się ukazanie znaczenia diagnostyki medycznej w naprotechnologii a w ostatniej części ukazane zostało na czym ma polegać współdziałanie nauki i wiary w stosowaniu naprotechnologii.

Rozdział trzeci „Inspiracje filozoficzno-teologiczne naprotechnologii” zawiera ważne zagadnienia, uwzględniane w stosowaniu metody naprotechnologii. Stąd Doktorantka omówiła integralność osoby ludzkiej, następnie ukazała naprotechnologię jako przykład zastosowania personalistycznej wizji medycyny, gwarantującej poszanowanie praw zarówno małżonków, jak i mającego się począć dziecka. Na koniec zaprezentowała znaczenie cielesności i płodności w świetle magisterium Kościoła.

Rozdział czwarty poświęcony został perspektywie moralnej naprotechnologii.

Doktorantka wyszła w nim od ukazania ważności moralności chrześcijańskiej dla życia poczętego, ukazała znaczenie prokreacji w aspekcie moralnym i wskazała na wartość cierpienia w przypadku niepłodności. W ostatnim piątym rozdziale podjęta została próba ukazania naprotechnologii wobec wyzwań współczesności. W tej części pracy dobrze że przedstawione zostało znaczenie odpowiedzialnego rodzicielstwa, omówiona została obrona godności małżeństwa poprzez wskazanie na konkretne działania podejmowane przez różne podmioty a w części ostatniej Autorka rozprawy przedstawiała naprotechnologię w służbie rodziny.

W zakończeniu dysertacji pani Doktorantka zamieściła bardzo cenną syntezę z uzyskanych wyników badań, znajdujących się w poszczególnych rozdziałach i wskazała nowe kierunki, domagające się szczegółowych naukowych opracowań. Ponadto zasygnalizowała praktyczny wymiar zastosowania naprotechnologii w leczeniu niepłodności.

Reasumując tę część recenzji stwierdzam, że przedstawione w pracy analizy, oceny i wyprowadzone wnioski wskazują na pracowitość i wnikliwość badawczą Doktorantki, jak również umiejętność konfrontowania materiału badawczego z nauczaniem i wskazaniem Kościoła.

Ocena formalna rozprawy

Niewątpliwie pozytywnym elementem dysertacji jest również jej język i strona edytorska. Rozprawa doktorska została napisana komunikatywnym językiem. Autorka zadbała o poprawność stylistyczną zredagowanego tekstu. Jednak w tak obszernym dziele trudno uchronić się od chociażby drobnych błędów. Tak więc w pracy można napotkać nieliczne błędy literowe i stylistyczne (s. 72 – jest „wykona aborcji” – powinno być: „wykonania aborcji”; s. 88 – jest „informacją” – powinno być: „informacjom”; s. 92 – „niema” – powinno być „nie ma”; s. 173 – „z zmianami” – powinno być: „ze zmianami”; s. 180 – „gruntowana wiedza”- powinno być „gruntowna wiedza”; 178 – „Naprotechnologia jest metodą *leczenie* niepłodności” - powinno być „leczenia”; s. 182 - opuszczony wyraz: „mowa” – powinno być: „o którym była mowa w rozdziale pierwszym”; przypis 756 – zapis tytułu powinien brzmieć: „Wprowadzenie do teologii duszpasterstwa rodzin”; s. 210 – błędny zapis nazwy uniwersytetu – powinno być „Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza” a nie „Uniwersytet Teologiczny im. Adama Mickiewicza”; s. 239 – nazwisko „Zarębski” – powinno być zapisane: „Zaremski”).

Przedłożony tekst dysertacji został poprawnie zredagowany i podzielony na rozdziały oraz na paragrafy. Każdy rozdział poprzedzony został, o czym wcześniej była mowa, krótkim wprowadzeniem.

Na podkreślenie i szczególne zauważenie zasługują przypisy, które Doktorantka konsekwentnie stosowała w systemie przecinkowym w tekście całej rozprawy. Łącznie znajduje się 835 przypisów co świadczy o tym, że rozprawa powstała w oparciu o zgromadzony i przestudiowany materiał źródłowy. Należy przy tym dostrzec, że oprócz przypisów odsyłających, w dysertacji znajdują się także przypisy, zawierające informacje szczegółowe, które są cennym uzupełnieniem treści omawianych w tekście zasadniczym. Przypisy te nie tylko ubogacają dysertację, ale wskazują także na umiejętność oddzielania przez Doktorantkę informacji istotnych dla prowadzonego wywodu badawczego od informacji uzupełniających.

Problemy do dyskusji na obronie publicznej

Podjęta przez panią Annę Rzędkowską problematyka badawcza prowokuje do kontynuacji dyskusji w celu rozwinięcia przynajmniej niektórych jej wątków. Dlatego proszę o ustosunkowanie się do następujących kwestii i udzielenie na nie odpowiedzi:

Na stronie 72 dysertacji pisała Pani o Papieskiej Radzie do spraw Duszpasterstwa Rodzin, chciałem w tym kontekście zapytać czy rzeczywiście istniała taka rada i co należało do jej zadań. Dlaczego duszpasterstwo rodzin uważane jest przez kolejnych papieży za jedną z najważniejszych dziedzin duszpasterskiej posługi Kościoła?

W rozdziale trzecim, paragrafie o znaczeniu cielesności i płodności w świetle Magisterium Kościoła odwołuje się Pani do nauczania zawartego na kartach Pisma Świętego z którego dowiadujemy się, że „prokreacja nie jest specjalnie podkreślana przez Jezusa” oraz że „w swoim nauczaniu Chrystus koncentruje się na nierozzerwalnej jedności żony i męża (por Mk 10, 2-12; Mt 19, 3-9)”. Dlatego prosiłbym o przybliżenie nauczania Chrystusa na temat nierozzerwalności małżeństwa.

Brak posiadania dzieci i zmaganie się z bezdzietnością bardzo często jest powodem cierpienia i przeżywanego kryzysu. W tej sytuacji niezwykle ważną rolę odgrywa towarzyszenie i wsparcie osób naznaczonych bezdzietnością. Proszę wskazać na jaką pomoc ze strony Kościoła mogą liczyć małżeństwa bezdzietne i w czym ma się ona wyrażać?

Wniosek końcowy

W ostatecznej ocenie recenzowanej rozprawy należy stwierdzić, że praca doktorska pani Anny Rzędkowskiej w sposób zadawalający ukazuje metodę naprotechnologii w ujęciu teologicznomoralnym. Autorka zrealizowała przyjęty na samym początku cel podejmowanych badań. Przedstawiała bowiem w sposób szczegółowy naprotechnologię jako metodę leczenia niepłodności, która szanuje autonomię oraz wzajemność nauki i wiary a przede wszystkim godność ludzkiego życia i aktu małżeńskiego oraz zasady etycznomoralne. Doktorantka wykazała się umiejętnością redakcji pracy naukowej w zakresie stawiania problemów badawczych, ich rozwiązywania zwłaszcza poprzez analizę źródeł i formułowanie właściwych wniosków. W celu całościowego przedstawienia podjętego zagadnienia korzystała z bogatej bazy źródłowej i opracowań naukowych, podejmujących kluczowe dla rozprawy zagadnienia.

Przygotowana praca doktorska pt. „Naprotechnologia w ujęciu teologicznomoralnym” stanowi zatem obszerne a zarazem interesujące interdyscyplinarne opracowanie, dotyczące naprotechnologii. Dlatego też oceniam ją pozytywnie, stwierdzając, że spełnia wymagania odpowiednich przepisów państwowych i stawiam wniosek do Rady Instytutu Nauk Teologicznych Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach o dopuszczenie Doktorantki do dalszych etapówprzewodu doktorskiego celem nadania stopnia naukowego doktora nauk teologicznych.

ks. dr hab. Zbigniew Zaremski, prof. UMK

Toruń, 23. 04. 2026 r.